

Animace liturgie

Zdeněk Demel

Úvod

Zatímco v cizojazyčné literatuře je téma animace liturgie poměrně dobře propracované jak po teoretické, tak i praktické stránce, v češtině nacházíme spíše jen příklady animovaných bohoslužeb¹ a systematické pojednání o liturgické animaci pak chybí vůbec. Následující text představuje pokus alespoň částečně vyplnit tuto mezeru a pojednat systematicky o liturgické animaci a nositelích této role, tedy o animátorech liturgie. Nejprve vyjdu z obecného chápání animace, dále zmíním její chápání v oblasti pastorace a pak již budu věnovat pozornost animaci liturgie, požadavkům kladeným na její činitele a všemu, co animace v sobě obnáší, tedy projektování, programování, přípravě, realizaci a ověřování animovaného liturgického slavení.

1. ANIMACE OBECNĚ

Termín animace lze odvozovat od latinského *animare*, tzn. oživovat. Animaci lze také chápat jako oduševňování, tedy nikdy nekončící humanizaci člověka. V oblasti výchovy animace využívá nedirektivních metod povzbuzování, např. motivuje mladé lidi k hledání vlastní cesty životem a rozvíjí jejich schopnost seberealizace.²

Nejprve byl termín animace znám v oblasti kresleného (animovaného) filmu. V literatuře jsou obvykle popisovány tři hlavní modely animace: *tvořivě-výrazová* (creative-expressive), *sociálně-kulturní* (socio-cultural) a *volnočasová animace* (leisure-time animation). V rámci *tvořivě-výrazové* animace povzbuzují animátoři lidi, aby se věnovali hudbě, divadlu, tanci a dalším uměleckým aktivitám, neboť činná účast přináší radost, zlep-

¹ Srov. např. *NAIM, časopis pro pastorační mládež* 1, čísla 1–6 (1994), (vyšlo jen 19 čísel v letech 1994–1997).

² Srov. B. LAZAROVÁ, „Mimoškolní edukátoři. 2.4 Animátor,“ in *Pedagogická encyklopedie*, ed. M. Průcha, Praha: Portál, 2009, s. 438.

šuje sebevyjádření a zároveň přináší poučení. Tato animace se uplatňuje v komunitní práci, v mládežnických skupinách, ve školách a zájmových střediscích.³

Sociálně-kulturní animace je zcela proniknuta představami komunitního rozvoje a komunitního vzdělávání a učení. Počátky má ve Francii na konci 50. let 20. století a velkého rozvoje doznala po roce 1968. V rámci této metody se animátoři snaží pomáhat rozvíjet individuální i skupinovou schopnost lidí, aby se účastnili a podíleli na řízení společenské a politické skutečnosti, ve které žijí. Vzdělávání a výchova jsou zde chápány jako osvobození, využívá se jednak společenské akce a jednak psycho-sociálních metod k podpoře výrazových schopností lidí.⁴ V Itálii, kde je animace spojována se vzdělávací a výchovnou činností církevních řádů, např. Salesiánů Dona Boska od poloviny 19. století, přišel Mario Pollo s koncepcí *kulturní animace* (animazione culturale),⁵ která zde má své místo vedle ostatních animačních modelů. V rámci kulturní animace se animátoři snaží o edukačně-didaktivní přístup. Tato metoda nachází uplatnění ve školním i mimoškolním prostředí. Edukace je zde chápána především jako socializace.⁶

Volnočasová animace přináší předškolním a školním dětem příležitosti rozvíjet se, např. na dětských hřištích, v půjčovnách hraček, v centrech outdoorových aktivit a v organizovaných sportovních aktivitách. Dnes sem však patří též činnost pracovníků, kteří koordinují a organizují volnočasové aktivity v komerčních prázdninových a turistických střediscích.⁷ V Německu přišel H. W. Opaschowski s pojmem *animace volnočasové kultury*, protože si všímá hlavně animace volnočasových činností, které počítají s dobrovolnou účastí. Opaschowski ve své koncepci animace volnočasové kultury sice vyšel z francouzského pojetí sociálně-kulturní animace, ale dal jí nový cíl, a tím je podpora *volnočasové kompetence*. Podle Opaschowského „animace ... označuje novou schopnost

³ Srov. M. K. SMITH, „Animateurs, animation and fostering learning and change,” *The encyclopaedia of informal education*, www.infed.org/animate/b-animat.htm [1999, 2009, cit. 27. 5. 2010].

⁴ Srov. M. POLLO, *Educazione come animazione: Voci per un dizionario*, sv. 1, *I concetti*, Torino: LDC, 1991, s. 12.

⁵ Tato metoda animace byla původně popsána in M. POLLO, *L'animazione culturale: Teoria e metodo*, Torino: LDC, 1981; nověji v přepracovaném a rozšířeném vydání: M. POLLO, *Animazione culturale: Teoria e metodo*, Roma: LAS, 2002.

⁶ Srov. SMITH, „Animateurs, animation and fostering learning and change“.

⁷ Srov. tamtéž.

nedirektivní motivace, podněcování a podpory v otevřeném prostředí. Animace umožňuje aktivitu, uvolňuje kreativitu, podporuje vytvoření skupiny a usnadňuje účast na kulturním životě. Podstatné ... je, že nepoužívá jenom verbální prostředky a že vedle intelektuální sféry oslovuje také oblast emoční a sociálně-komunikativní.⁸

Počátkem 60. let 20. století nachází slovo animace užívání i v oblasti pastorační: mluví se o animaci katecheze, animaci liturgie a o animaci obce (farnosti). Ve francouzštině se začalo používat k označení animačních pracovníků slovo *animateur* a nahradilo zde termín *katecheta*. Dnes se označení animátor vztahuje na celou řadu služeb v církvi ve významu *spoluzodpovědný, pověřený, spolupracovník, vedoucí* atd. Užívání termínu animátor souvisí se změnou, ke které došlo v praxi výchovy, vzdělávání a vedení: vztah učitel–žák, vedoucí–vedený se změnil na vztah partnerů. Za svůj život v Kristu je zodpovědná skupina či obec a animátor stojí ve službě tohoto života a napomáhá mu tím, že dává podněty. Autorita animátora se neopírá o vědeckou kompetenci, ale spočívá ve schopnosti vytvářet vztahy založené na vzájemné důvěře. „Animovat“ může jen ten, kdo dokáže motivovat a vést dialog. Animace předpokládá provedení podrobné sociální analýzy (mj. mocenských poměrů), dále etiku spoluzodpovědnosti a prorocký rozměr.⁹

V tomto pastoračním kontextu chápe např. J. Vallabara animaci jako souhrn stylů, které slouží *znovuprobuzení (darování) života, osvobození (očistění) života a posílení (podpírání) života*. Každý styl je procesem a metodou, jak obohatit život, napomáhá uskutečňování proměny života, která je chápána jako posunování k plnosti života ve středové perspektivě Božího království zvěstovaného a dosvědčovaného v Ježíši Kristu a jím. A to vše proto, aby se z nitra osob podněcovala jejich účast na životě obce.¹⁰

⁸ H. W. OPASCHOWSKI, *Einführung in die freizeit-kulturelle Breitenarbeit: Methoden und Modelle der Animation*, Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 1979, s. 47.

⁹ Srov. A. BINZ, „Animation,“ in *Lexikon für Theologie und Kirche*, ed. W. Kasper et al., sv. 1, Freiburg i.Br.: Herder, 1993, sl. 683.

¹⁰ Srov. J. VALLABARAJ, *Animazione e pastorale giovanile: Un'introduzione al paradigma olistico*, Torino: LDC, 2008, s. 17.

2. ANIMACE LITURGIE A JEJÍ ANIMÁTOŘI

Animaci liturgie lze podle výše uvedeného chápat jako oduševňující činnost, snahu dát liturgické slavnosti takového ducha, aby se všichni účastníci mohli činně zapojit do jejího slavení. Liturgie tak může skutečně být dialogem jednak mezi Bohem a lidmi a jednak navzájem mezi účastníky liturgického slavení.

Animace liturgie má prostřednickou roli, poskytuje službu celému shromáždění tak, aby slavení liturgie bylo plodné. Není to tedy způsob ke zviditelnění některých jednotlivců, ale vykonávání celé řady služeb nezbytných pro to, aby rituální jednání bylo účinné. Animace propůjčuje akci život, ale neslouží ke zviditelnění protagonistů na způsob herců pověřených sehráním určité role. Animátoři musí stále pamatovat na to, že pravým a prvním animátorem shromáždění je Duch svatý. V jeho škole je každé slavení liturgie výsledkem synergie, kterou on koná se všemi věřícími včetně nositelů služeb, aby uskutečňovali vlastní a „pravou službu“. Nositeli služeb jsou biskupové, kněží a jáhni, a dále ministranti, lektoři, akolyté, komentátoři a členové scholy.¹¹ Ale také animace je pravá liturgická služba. Animátor se dává k dispozici shromáždění, aby mu pomohl stát se zodpovědným za svou modlitbu a aby plně prožívalo slavení liturgie.¹² V určitých okamžicích diskrétně pomáhá shromáždění, aby vyjádřilo sebe sama, aniž by nastupoval na místo předsedajícího. Jeho role spočívá v udržování spojení mezi předsedajícím a Božím lidem a dbá na správný průběh slavení liturgie.¹³ Zde se myslí zejména na toho, kdo má na starosti režii celého slavení.

2.1 Animace liturgie: osoby a obsazení

Liturgie obnovená Druhým vatikánským koncilem je společným jednáním velekněze Ježíše Krista a církve, na tom kterém místě reprezentované místní obcí. Takto chápaná liturgie vyžaduje plnou, uvědomělou

¹¹ Srov. F. FERRARIS, *Per ben celebrare: Guida all'Eucaristia con il nuovo Ordinamento Generale del Messale Romano*, Milano: Paoline, 2006, s. 25–26.

¹² Srov. G. MADEDDU, „L'animazione liturgica,“ www.celebrare.it/animazione.htm [posl. aktualizace 11.11.2001, cit. 03.06.2010], odst. 1.

¹³ Srov. M. EUZEN et al., *Vers la célébration: Se former pour animer des célébrations*, Angers: CRER, 1995, s. 79.

a plodnou účast všech přítomných. Z toho je však zřejmé, že takto poji-maná liturgie vyžaduje důkladnou přípravu. Na to pamatují i Všeobecné pokyny k Římskému misálu: „Na praktické přípravě každého slavení bohoslužby se mají svorně a pečlivě podílet podle misálu a jiných liturgických knih všichni, kterých se to týká z hlediska obřadů, pastoračního využití a hudby.“¹⁴ *Přímo* se na ní podílí skupina pro přípravu liturgie, obvykle zvaná *liturgický kroužek*, *nepřímo* ženy a muži činní v katechezi a dále ti, kdo pečují o údržbu a výzdobu liturgického prostoru. Lze tedy mluvit o *přímé* či *vlastní* animaci, která se uplatňuje jako zvláštní role během samotného slavení liturgie, a jednak lze hovořit též o *nepřímých* animačních činnostech, které se uplatňují spíše ve vzdálené přípravě liturgie. V prvním případě jde zejména o činnost členů liturgického kroužku a mezi nimi především o činnost animátora, který má na starosti režii celého liturgického slavení, pro něhož v tomto pojednání používám název *režisér*, v druhém případě jde především o práci žen a mužů činných v katechezi a těch, kteří se starají o liturgický prostor.

2.1.1 Osoby podílející se nepřímo na animaci liturgie

Nejprve jsou to *katechetky a katecheté*, jejichž činnost má pro animaci liturgie velký význam. Jejich úkol totiž spočívá v doprovázení dětí, mládeže a dospělých na cestě víry. Je-li pravda, že liturgie je jedním z důležitých prvků zkušenosti víry křesťana, plyne z toho, že katecheté musí být pozornými a moudrými animátory liturgie. „Liturgická katecheze ... připravuje ke svátostem a pomáhá k chápání a hlubšímu zakoušení liturgického slavení. Vysvětluje obsahy modliteb, smysl gest a znamení, vychovává k aktivní účasti, k rozjímání a k mlčení.“¹⁵ Při plnění svého úkolu se katecheté budou snažit vidět nejen přirozený symbolismus liturgických gest a znamení, ale budou brát do úvahy též jejich vlastní výrazovou hodnotu nabytou v dějinách Staré a Nové smlouvy. Z toho plyne, že katecheze pomáhá křesťanovi chápat a prožívat liturgii, a plně prožívaná liturgie se pak sama stává katechezí. Katecheté mají jako prv-

¹⁴ KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVÁTOSTI, *Všeobecné pokyny k Římskému misálu* (20. 4. 2000; dále jen *VPŘM*), Praha: ČBK, 2003, čl. 111.

¹⁵ KONGREGACE PRO KLÉRUS, *Všeobecné direktorium pro katechizaci* (15. 8. 1997), Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 71, katechet.cirkev.cz/res/data/079/008828.pdf [cit. 25. 6. 2010].

ní povinnost chápat a prožívat tento dynamismus liturgie, aby ho pak mohli nabízet a pomáhat chápat těm, kteří jsou jim svěřeni.¹⁶

Neméně důležitá je i činnost těch, *kdo pečují o čistotu a útulnost liturgického prostoru*. Tou útulností lze rozumět též to, že liturgický prostor svým uspořádáním odpovídá jak povaze slavené liturgie, tak i charakteru liturgického shromáždění. Když má např. malé farní společenství mládeže zažít společenství s Kristem a mezi sebou navzájem při slavení eucharistie, bylo by vhodnější slavit liturgii v kapli pro všední dny, a ne v hlavním prostoru kostela. A navíc by mělo společenství být spíše uspořádáno do půlkruhu kolem oltáře, a ne v souběžných řadách lavic za sebou. Způsob uspořádání liturgického prostoru totiž do značné míry určuje chápání liturgie. A liturgický prostor by měl být uspořádán vyváženě: veškeré jeho vybavení, tedy sedadla, lavice, stolky, oltář, knihy, posvátné nádoby, svícný, květiny, osvětlení, ozvučné zařízení atd. by měly být navzájem v přiměřeném poměru. Podle zásady *méně je někdy více* je třeba se vyvarovat přetížení liturgického prostoru přílišným množstvím symbolů. Např. příliš mnoho květín by mohlo symboliku jednotlivého zařízení kostela spíše potlačit než vyzdvihnout.¹⁷ Při zdobení liturgického prostoru by se mělo pamatovat jednak na *ušlechtilou prostotu* a jednak na to, že má vyzvednout krásu a hodnotu zdobeného. A jeho náklady by měly přiměřeně odpovídat dané liturgické příležitosti a období liturgického roku.¹⁸ Aby člověk dokázal každou věc použít nenápadným způsobem tak, aby dobře plnila svou funkci při slavení liturgie, je nezbytný dobrý cit a k jeho pěstění je třeba formace.

2.1.2 Osoby podílející se přímo na animaci liturgie

Nejprve je třeba zmínit samotné *shromáždění*, které slaví liturgii. To je nositelem liturgického jednání v čele s předsedajícím a spolu s ostatními nositeli zvláštních liturgických služeb. A animace má právě zajistit, aby shromáždění slavilo liturgii s činnou, vědomou a plnou účastí. To bude možné ale jen tehdy, když se bude v církevní obci trvale pamatovat i na liturgické vzdělávání věřících, které bude zahrnovat jak poutavé sezná-

¹⁶ Srov. MADEDDU, „L'animazione liturgica,“ odst. 1.

¹⁷ Srov. tamtéž.

¹⁸ Srov. „Leitlinien für den Bau und die Ausgestaltung von gottesdienstlichen Räumen: Handreichung der Liturgiekommission der Deutschen Bischofskonferenz,“ Bonn: Sekr. d. Dt. Bischofskonferenz, 6. rozšířené vyd., 2002 (1. vyd. 1988), www.liturgie.de/liturgie/pub/op/dok/download/ko009.pdf [cit. 16. 7. 2010], odst. 7.2.1 „Schmuck“.

mení s dotyčnými církevními dokumenty, tak i poučení o působení rituálního jednání.¹⁹

Jak již bylo řečeno, nejvíce se přímo na přípravě především nedělních a jiných význačných liturgických slavností podílí *liturgický kroužek*. Členy této skupiny mají být na prvním místě ti, kdo mají povinnost připravovat liturgii z titulu svého úřadu či postavení, tedy farář (příp. jiný kněz), varhaník nebo vedoucí sboru a kantor, lektori, akolyta či vedoucí ministrantů a podle okolností též jáhen a kostelník. Dalšími členy mohou být ti, kdo se živě účastní liturgického života obce a chápou úkoly této skupiny a budou je plnit se zájmem, ochotně a kompetentně. Jejich zastoupení je zde důležité též proto, že přinášejí pohled z opačné strany, než je pohled od oltáře. Počet členů této skupiny by neměl být výrazně vyšší než deset. Ti si mohou pro přípravu konkrétní bohoslužby vzít na pomoc další členy farnosti.²⁰

Předsedající liturgického shromáždění. Kněz, který bude liturgickému shromáždění předsedat, může hodně ovlivnit celou atmosféru liturgického slavení. Proto by se měl s ostatními zainteresovanými domluvit na volbě liturgických čtení (pokud existuje možnost výběru), měl by spolu s nimi hledat jejich poselství a na ně si pak připravit kázání. Celou liturgii by měl dobře promyslet, aby pronikl do jejího ducha (hlavního tématu) a mohl ho spolu s ostatními uskutečnit.

Jáhen může rovněž hodně ovlivnit ducha liturgického slavení, protože mu při něm mj. přísluší role komunikovat se shromážděním. Měl by se proto také účastnit setkání ohledně přípravy liturgie. Jeho roli při slavení eucharistie popsanou ve *Všeobecných pokynech k Římskému misálu* (čl. 94; 171–186) lze rozvrhnout do pěti etap: 1. může se vhodným způsobem zapojit do vítání věřících před zahájením bohoslužby; 2. podílí se na zvěstování Božího slova: v procesí může nést evangeliář, čte evangelium a příp. i káže, přednáší přímluvy; 3. spolu s knězem přijímá chléb a víno přinášené věřícími (je to pozůstatek původní jáhenské starosti o chudé, která by se měla do dnešní jáhenské služby vrátit). 4. Vyzývá k pozdravení pokoje a pomáhá při obřadu přijímání věřících. Podle prastaré tradice by měl s přijímáním eucharistie pamatovat i na nepřítomné nemocné.

¹⁹ Srov. B. GASSLEIN, *Preparing and Evaluating Liturgy*, Ottawa: Novalis; Collegeville: The Liturgical Press, 1997, s. 27.

²⁰ Srov. Z. DEMEL, „Vybraná nová témata v liturgice,“ in J. DOLISTA, *Perspektivy církve: Vybrané kapitoly z eklesiologie*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 92–102, zde s. 95.

5. A podle tradice přísluší jáhnu i propouštění věřících ze shromáždění. Měl by si však být vědom, že jeho služba nekončí u oltáře, ale má konat misii též mimo kostel.²¹

Jak již bylo řečeno, animace liturgie se neobejde bez režie. *Režisér* jakožto nositel této role je animátor v nejvlastnějším smyslu slova. Jeho úkolem je režírovat danou liturgickou slavnost, což zahrnuje organizaci a harmonizaci všech služeb potřebných k jejímu slavení. Režisér dopodrobna rozpracovává projekt a program slavení (více o tom níže), zajišťuje dobré rozdělení rolí s ohledem na slavení liturgie, společenství a disponibilitu služebníků.²²

I když nejsme běžně zvyklí dále jmenované nositele liturgických rolí nazývat animátory, přesto významně zasahují do ducha celého slavení tím, jak svou roli plní. Na prvním místě jsou to *varhaník, vedoucí sboru či scholy*, protože hudba a zpěv hrají v liturgii velkou roli. Ti by měli v dohodě s ostatními vybrat hudbu a písně tak, aby odpovídaly hlavnímu tématu bohoslužby a pomohly ho ještě více zdůraznit.²³ Alespoň při nedělní a jiné slavnostní liturgii by měli respektovat zásadu, že co je určeno ke zpěvu, by se mělo opravdu zpívat. To platí zejména o antifoně vstupní a k přijímání (pokud nejsou nahrazeny jiným zpěvem), o žalmu, evangelním verši a *Gloria*. Evangelní verš by neměl být jen ospalým vyjádřením souhlasu s rituálem, nýbrž energickým ohlášením radostného poselství, kterému máme pozorně naslouchat.²⁴ A hymnus *Gloria* už samou svou povahou vyžaduje zpěvný přednes; pouhé recitování zde působí „mrtvolně“.²⁵ Rovněž by bylo dobré, kdyby celé shromáždění trojím zpěvem *Amen* po závěrečné doxologii přitakalo eucharistické modlitbě, kterou předsedající pronáší jménem celé shromážděné obce.

Vede-li liturgický zpěv *zpěvák/kantor* (muž či žena), spočívá zodpovědnost za hudební stránku liturgie na něm.²⁶ Tak tomu bývá poměrně často např. ve Francii, pravděpodobně proto, že ve farnosti nejde dát dohromady kostelní sbor.

Lektoři jakožto služebníci Božího slova by se měli na jeho předčítání ve shromáždění pečlivě předem připravit. K tomu je zapotřebí, aby pronikli

²¹ Srov. EUZEN, *Vers la célébration*, s. 82–84.

²² Srov. MADEDDU, „L'animazione liturgica,“ odst. 1.

²³ Srov. VPŘM, čl. 103.

²⁴ Srov. GASSLEIN, *Preparing and Evaluating Liturgy*, s. 37.

²⁵ Srov. H. REID, *Preparing Music for Celebration*, Ottawa: Novalis; Collegeville: The Liturgical Press; Alexandria: EJ Dwyer, 1996, s. 18.

²⁶ Srov. VPŘM, čl. 104.

do smyslu příslušné perikopy a podle toho se naučili jejímu správnému přednesu. Jestliže jsou dvě čtení, měl by každé z nich přečíst jiný lektor, a nezpívá-li se žalm, měl by jej přednést další lektor. Tím se napomáhá živější pozornosti shromáždění.²⁷ Aby se zajistila dobrá příprava lektorů na přednes čtení, je vhodné jich mít v obci přiměřeně mnoho. Pak je také dobré ustanovit jejich koordinátora, který se bude starat o pravidelné rozdělování liturgických čtení mezi ně.²⁸

Žalmista (muž či žena) by si měl dobře osvojit zpěv žalmu a s lidem nacvičit zpěv responsoria. Běžně je žalm navazující svým obsahem na první čtení určen příslušným lekcionářem. Jde-li o zvláštní příležitost, vybere se žalm odpovídající prvnímu čtení v dohodě se žalmistou a ostatními hudebníky.²⁹

Akolyta pomáhá knězi a příp. jáhnovi v celé řadě záležitostí zejména při eucharistické slavnosti. Mezi jeho úkoly náleží také přichystat oltář a posvátné nádoby pro slavení eucharistie a není-li přítomen jáhen, může pomáhat s rozdáváním sv. přijímání. Zvláště při slavnostnějších příležitostech pomáhají akolytovi ještě ministranti. Není-li ve farnosti ustanoven akolyta, měl by jeho roli převzít vedoucí ministrantů.³⁰ On nebo akolyta by se měli účastnit setkání skupiny, která má na starosti přípravu konkrétního liturgického slavení.

Komentátor svými vstupy a vysvětleními pomáhá plné účasti shromáždění na slavené liturgii.³¹ Tato liturgická služba se uplatňuje zejména u složitějších liturgických slavností v průběhu liturgického roku (např. o velikonočním triduu) a dále při zvláštních příležitostech, jako jsou svěcení, primice apod.

Ceremoniář by měl být ustanoven alespoň v katedrálách a větších kostelech jako ten, kdo bude pečovat o „řádné provádění úkonů“. ³² Podobně by měl být pro animovanou liturgii určen někdo, kdo bude zejména ve spolupráci s předsedajícím a režisérem dbát, aby používaná liturgická znamení plně symbolizovala skutečnost spásy, kterou přinášejí.

²⁷ Srov. „Všeobecné pokyny k mešnímu lekcionáři,“ (editio typica altera 1981), čl. 52, in *Lekcionář VI/2*, Praha: Česká liturgická komise, 1984.

²⁸ Srov. R. GOZZELINO, *Ai lettori & agli animatori delle assemblee liturgiche: Indicazioni e suggerimenti*, Milano: Figlie di San Paolo, s. 12–13.

²⁹ Srov. VPRM, čl. 102.

³⁰ Srov. VPRM, čl. 98; 187–193.

³¹ Srov. VPRM, čl. 105 b.

³² Srov. VPRM, čl. 106.

A konečně v některých zemích, např. ve Francii, mají též *uvaděče*, tedy animátory, kteří se starají o přivětivé uvádění nových návštěvníků do shromáždění.³³

Každý z jmenovaných nositelů rolí se bude snažit plnit svou službu tak, aby liturgie probíhala ve správném rytmu, s náležitými důrazy, pauzami či intervaly a aby existovala rovnováha mezi jednotlivými částmi liturgie.

2.2 Požadavky kladené na animátory

Požadavky kladené na vykonavatele animačních činností lze rozdělit do dvou skupin: do první patří požadavky *společné* všem animátorům a do druhé ty, které jsou *specifické* pro tu kterou animační roli, např. pro lektory. Pokud jde o požadavky *společné*, je především nutné, aby animátoři měli správný postoj ke společenství i k zastávané službě. Měli by brát v úvahu kulturu, problémy, očekávání, možná napětí v církevní obci, dále též její konkrétní možnosti vyjádření i vzhledem k početní velikosti. Neměli by od věřících žádat více, než čeho jsou schopni, měli by se vyvarovat jakékoliv formy morálního nátlaku a měli by mít úctu ke všem a nejen k těm, ke kterým mají blíže. A hlavně by měli dávat pozor na to, aby neoddělovali spásnou událost, jejíž památka se při slavení liturgie koná, od jejího zpřítomnění v historii a životě konkrétního společenství věřících. Kromě toho si mají zřetelně uvědomovat svá teoretická i praktická osobní omezení i ta, která mají vztah k zastávanému úkolu: od nikoho ať nežádají podporu, tím spíše ne od shromáždění. Např. zpěvák/kantor má usnadňovat a podporovat zpěv všech, nikoli ho přehlášovat či dokonce umrtvovat vlastním hlasem.³⁴ Je jistě chvályhodné, když se kantor snaží učit shromáždění zpívat nové zpěvy, neměl by však zapomínat na to, že cílem je, aby pokud možno zpívali všichni.³⁵

Každý animátor by měl mít dostatek fantazie a představivosti, aby dokázal liturgii vtisknout živost a rozmanitost a tak se vyhnul mechanickému přístupu, který vede snadno ke zvyku a nudě. Dále musí animátor umět komunikovat; jen tak lze totiž dosáhnout účinné animace liturgie-

³³ Srov. VPŘM, čl. 105 d. – Ve Francii a Anglii se s takovou službou v kostelech setkáme často i mimo bohoslužby. Ve Francii se nazývá „accueil“, v Anglii „reception“.

³⁴ Srov. MADEDDU, „L'animazione liturgica,“ odst. 1.

³⁵ Srov. GOZZELINO, *Ai lettori & agli animatori delle assemblee liturgiche*, s. 25.

kého shromáždění. Během liturgického slavení musí animátor hlídat, zda nedochází ke komunikačním poruchám, a jestliže ano, musí je umět odstranit. V té souvislosti musí dávat pozor vůbec na styl komunikace, na gesta, hlas a musí udržovat se shromážděním oční kontakt. A měl by také umět kontrolovat své nálady a projevy.³⁶

Animátor se musí snažit, aby byl osobně přesvědčen o všem, co říká a dělá, aby mohl jiným pomoci dělat totéž, vědom si své role zprostředkování a tak se mohl vyhnout dvojímu nebezpečí, které spočívá jednak v tom, že by poutal pozornost více na sebe a na výrazové techniky než na Toho, jehož je znamením, nebo na dění, které zprostředkovává, a zadruhé, aby nedělal naprosto nevýrazná, uvolněná, neosobní a neutrální gesta. Tak se liturgická činnost animátora stane pravým povoláním ve víře a vzájemnou zkušeností společenství s Bohem a s bratry a sestrami. Toho se však jistě nedosáhne bez pečlivé a trvalé formace v oblasti biblické, církevně pastorální, liturgické (animátoři by měli dobře znát např. VPŘM), duchovní a technické vzhledem k různým úkolům.³⁷

2.2.1 O co by se měli animátoři snažit při animaci liturgie

Z požadavků kladených na animátory lze vyjádřit konkrétní rady, kterých by se měli během liturgického slavení držet:

A. měli by se umět přizpůsobovat nepředpokládaným situacím, aniž by propadali panice,

B. měli by se snažit zajistit, aby se shromáždění cítilo dobře,

C. měli by vytvořit klima modlitby a činné účasti,

D. měli by dbát, aby se vhodně zachovávaly přiměřené chvíle mlčení.³⁸

2.2.2 Čemu by se měli animátoři vyhýbat při animaci liturgie

Animátoři by mohli podlehnout pokušení stát se spíše dirigenty než služebníky duchaplné liturgie, a proto musí dbát na to:

A. aby se vyhnuli tomu, že budou jednat jako protagonisté na divadle, že se budou snažit strhávat pozornost na sebe,

B. aby nedávali najevo své případné zklamání a neklid, když se něco nedaří,

³⁶ Srov. tamtéž, s. 26.

³⁷ Srov. MADEDDU, „L'animazione liturgica,“ odst. 1.

³⁸ Srov. tamtéž, odst. 2.4.

C. aby se vyvarovali nepřiměřených zásahů do průběhu liturgie: jejich vstupy by měly být stručné a jasně srozumitelné, neměli by z nich dělat kázání,

D. aby se vyhýbali vytváření zbytečných prostojů.

To vše lze ostatně výstižně vyjádřit sloganem užitečným pro každého animátora: „Když stačí jedna fráze, neměj už řeč! Když stačí pouhé slovo, neříkej frázi! Když stačí pouhé gesto, neříkej už žádné slovo! Když stačí pouhý pohled, nedělej už žádné gesto!“³⁹

2.3 Režie slavení

Dříve než se začne s přípravou režie liturgického slavení, je třeba si uvědomit, že první otázkou přitom není „jak?“, ale „proč?“. Je třeba mít filosofii liturgické režie a její hlavní princip by mělo tvořit poznání, že je nutno držet v rovnováze napětí mezi následujícími polaritami: mezi božským a lidským; mezi společným a osobním; mezi daným a novým; mezi vzestupnou kultovní a sestupnou posvěcující linií liturgie; mezi setkáním a jednotou s Kristem na jedné straně a setkáním a jednotou s ostatními ve shromáždění na druhé straně (to první je sice prostředkováno tím druhým, ale nelze je zcela ztotožňovat); mezi hodnotou liturgie pro poučování věřících o Bohu a křesťanském životě na jedné straně a roli liturgie jako aktuálního setkání s Bohem, jako aktuálního uskutečňování křesťanského života na druhé straně, atd. A dále je třeba vědět, že posláním liturgické režie je především dosáhnout toho, aby zvěstování Božího slova a liturgie formovaly uvědomění víry účastníků a pomáhaly poznávat, co Bůh říká a koná v dnešním světě a jak jsme voláni k práci s ním a pro něho.⁴⁰

Členění obřadů, rozmanitost služeb, různé složení shromáždění vyžadují přesné projektování a programování. Aby celé shromáždění mohlo mít na slavení liturgie účast plnou, uvědomělou a plodnou, je důležité mít *metodu*. Metodu můžeme považovat za rychlou *cestu* směrem k vytčenému cíli. *Liturgickou režii* lze definovat jako privilegovanou cestu uskutečnění plného a uvědomělého slavení. Jako každá cesta, tak i meto-

³⁹ Srov. tamtéž.

⁴⁰ Srov. M. SEARLE, *Liturgy Made Simple*, Collegeville (Minnesota): The Liturgical Press, 1981, s. 75–77; 80–81.

da liturgické režie má postupné etapy. Lze jich jmenovat pět: 1. projekt, 2. program, 3. příprava, 4. slavení, 5. ověřování.⁴¹

2.3.1 Projekt slavení

Projekt slavení tvoří sled poznámek vysvětlujících povahu a účel obřadů tak, jak následují za sebou. Projekt se nikdy neuskuteční úplně, ale je potřebný k tomu, aby se jasným a účinným způsobem přešlo od teoretického vyjádření ke konkrétnímu uskutečnění. Během realizace nějakého díla se projekt neodkládá ani se na něj nezapomíná, ale je třeba ho mít stále na paměti, aby se jím konkrétní realizace mohly plynule inspirovat. Animátor musí do hloubky pochopit obřad, který má být realizován, aby jasně odpovídal na otázku: „Co máme slavit a jaké ovoce má toto slavení přinést mému shromáždění?“

Projekt se může týkat liturgického slavení jako celku nebo jen jeho jedné části. Tvoříme-li projekt slavení eucharistie, měl by se důkladně projít a objasnit jak celkový projekt, tak též jednotlivé obřady. Vypracování dobrého projektu eucharistické slavnosti předpokládá:

1. *Dobrou znalost Všeobecných pokynů k Římskému misálu s jejich vysvětlením povahy obřadů.* Animátoři by neměli podléhat pokušení předpokládat, že lidé dobře znají liturgické obřady.

2. *Pochopení obřadů ve světle liturgického tajemství vzhledem k danému liturgickému období.* Období liturgického roku se od sebe liší obsahem, povahou a důrazem. Na rozdíl od jiných liturgických období by např. úkon pokání o postních nedělích měl mít významnější a také výraznější postavení.

3. *Pochopení obřadů ve světle předčítaného Božího slova.* Proprium každé eucharistické slavnosti tvoří vedle modliteb také předčítané perikopy z Písma svatého. S rozmanitostí zvěstovaného Božího slova by měla být v souladu liturgická znamení, která mají sloužit jeho „vtělení“. Slovo a gesto se mají navzájem doplňovat, integrovat a tak zlepšit komunikační dosah celého slavení.

4. *Pochopení obřadů ve světle jednotlivých částí slavnosti.* K ještě lepšímu pochopení konkrétního projektu slavení eucharistie dojdeme, když zachytíme obsahy vstupní antifony, kolekty, modlitby nad dary, preface, antifony k přijímání a modlitby po přijímání. Tyto prvky totiž ozřejmují tón celého slavení, který má být uskutečněn.

⁴¹ Srov. MADEDDU, „L'animazione liturgica,“ odst. 2.

5. *Pochopení smyslu každého ritu nebo slavení pro dané shromáždění.* Konkrétní podoba liturgické slavnosti je do jisté míry určována charakterem daného shromáždění. Tak shromáždění tvořené mladými má jistě jinou svou cestu víry, jinou duchovní zralost, jiná omezení, očekávání a jinou historii než např. shromáždění tvořené dospělými. To je třeba náležitě zohlednit při přípravě liturgického slavení.⁴²

2.3.2 Program slavení

Jak již bylo řečeno, informace v liturgických knihách osvětlující povahu a účel sledu po sobě následujících obřadů tvoří projekt slavení. Avšak v liturgických knihách najdeme nejen vysvětlení povahy obřadů, ale také instrukce, které předkládají a popisují obřady, jimiž se konkretizuje slavení a ve kterých se projekt inkarnuje, aby se stal reálným slavením ve shromáždění. Tyto instrukce nepředstavují jen způsob provedení ritu, ale vysvětlují také smysl každého jeho prvku, jaký je sám o sobě nebo v kontextu, a tvoří tak *program* nebo různé *programy*. Projekt se tedy uskutečňuje v programech, které představují různá rituální řešení, jež jsou k dispozici pro realizaci celého slavení nebo jeho části. Často liturgické knihy vlastně prezentují různé možnosti realizace jednoho a téhož projektu.

To lze dobře vysvětlit na úkonu pokání v eucharistické slavnosti. Kající úkon tvoří část úvodních obřadů, jejichž účelem je, „aby shromáždění věřící vytvořili společenství a dobře se připravili ke slyšení Božího slova a k důstojnému slavení eucharistie“ (VPŘM, čl. 24). Smyslem a „teologickým“ účelem, tedy projektem slavení úkonu pokání je příprava věřících k důstojnému slavení eucharistie. Český misál (s. 372–375) nabízí různé způsoby uspořádání (programy slavení) tohoto kajícího úkonu: tři verze uvedení a celkem pět verzí vlastního kajícího úkonu, tedy celkem patnáct různých kombinací. K tomu ještě přistupuje možnost zahájit nedělní liturgii kropením lidu požehnanou vodou, přičemž Český misál nabízí tři varianty (s. 945–946). Lze jen litovat, že se těchto alternativních nabídek málo využívá.

Nakonec lze formulovat čtyři důležité praktické rady, které je dobré zachovávat, když hledáme a vybíráme program, kterým bychom chtěli realizovat určitý obřad tak, aby co nejvíce vyhovoval naší konkrétní bohoslužbě:

⁴² Srov. MAEDDU, „L’animazione liturgica,“ odst. 2.1.

1. studovat Římský misál a znovu objevit kvalitativní i kvantitativní bohatství v něm obsažených obřadních programů;
2. vzít na vědomí různé modality navržené v misálu pro realizaci jednotlivých momentů slavení;
3. hledat obřadní řešení více přizpůsobená konkrétní bohoslužbě, jak jsme to poznali z analýzy projektu;
4. provést výběr odpovídající liturgické době, struktuře shromáždění, času, který je k dispozici pro slavení bohoslužby, provést výběr odpovídající použitelným technickým prostředkům.⁴³

2.3.3 Příprava slavení

Skupinu připravující konkrétní bohoslužbu by měli tvořit režisér, předsedající a příp. i jáhen, vybraní lektoři nebo alespoň jejich koordinátor, akolyta nebo vedoucí ministrantů, osoba zodpovědná za hudbu a zpěv, příp. i kostelník a další potřebné osoby. Při popisu procesu přípravy konkrétní bohoslužby v liturgickém kroužku se budu držet postupu, který uvádí Mark Searle v již zmíněné knize *Liturgy Made Simple*.

První fáze: začít s liturgickými čteními. Čtení z Písma tvoří proměnnou stránku liturgického slavení. Jako první je vhodné přečíst evangelní úryvek, protože to je to nejdůležitější z celé bohoslužby slova. Po něm první (starozákonní) čtení, protože obsahově souvisí s evangelní perikopou a osvětluje ji. Pak vzít žalm a nakonec druhé čtení. Čte se tak, aby byl čas ponořit se do čtení a nechat na sebe působit obrazná vyjádření. Dá se prostor k tomu, aby se jednotliví členové mohli ke čtením vyjádřit a sdělili, které obrazy na ně zvláště silně zapůsobily. Pak je třeba propojit biblické obrazy s životem a zkušenostmi společenství, s kterým se bude slavit liturgie, a ptát se, jaké obrazy ze současného života vyvolávají obrazy Božího působení v minulosti? Kde dnes můžeme vidět Boha při díle a slyšet jeho hlas, a co tedy máme v liturgii slavit?

Z toho důvodu je důležitá přítomnost lektorů nebo alespoň jejich koordinátora, který jim předá ovoce práce se čteními. Jen tak budou lektoři moci dobře přednést biblická čtení, když proniknou do toho, co zvěstují. Pokud jde o liturgické shromáždění, tomu může k lepšímu přijetí biblického poselství napomoci i předsedající krátkými poznámkami na začátku bohoslužby. Pomocí by mohl příp. být i dialogický přednes čtení nebo obraz výstižně ilustrující dominantní téma.

⁴³ Srov. tamtéž, odst. 2.2.

Předsedající, příp. jáhen, vytěží z této přípravy podstatný materiál pro svou homilii. Bude znát obrazy, které budou dominovat celému slavení, a bude schopen vést shromáždění k modlitbě a dobrému přijetí Božího slova.⁴⁴

Druhá fáze: věnovat pozornost vstupním obřadům. Ty slouží k tomu, aby se z nesourodého množství jednotlivců vytvořilo společenství pozorně naslouchající hlasu svého Pána. Dominantní biblické obrazy z první fáze přípravy, jejich ladění a motivy napoví, jak postupovat při rozvíjení režie bohoslužby. Vstupní píseň, pozdrav předsedajícího a jeho uvedení do bohoslužby, případné důrazy v obřadu pokání a zpěv *Gloria* je třeba volit tak, aby korespondovaly s dominantními biblickými obrazy. Vstupním obřadům je třeba věnovat velkou pozornost, neboť dobré zahájení shromáždění podstatně přispívá ke zdaru celého slavení liturgie. Vstupní obřady vrcholí kolektou čili vstupní modlitbou. Nedělní vstupní modlitby jsou formulovány obecně, takže pro slavení zvláštních příležitostí nemusí být vhodné. V takovém případě by stálo za to, aby *předsedající*, příp. i s ostatními, uvažoval o vhodnější formulaci vstupní modlitby, příp. aby připravili zcela novou. Je však třeba dávat pozor na to, aby nenabyla formu instruktáže shromáždění.⁴⁵

Třetí fáze: zajistit souvislost Kréda a přímluv s biblickými čteními. Zvěstované a vykládané Boží slovo vyzývá shromáždění k odpovědi, kterou představují vyznání víry a přímluvy. Je však třeba dávat pozor na to, aby se z Kréda nestalo jen rutinní přerušení průběhu ritu. Možná, že by Apoštolské vyznání víry bylo někdy přirozenější odpovědí na Boží činnost v dějinách spásy než nicejsko-cařihradské. Ostatně to apoštolské se užívá při křtu, a tak se zde dobře hodí pro znovupotvrzení naší křestní identity jakožto Božího lidu.

Pokud jde o přímluvy, mohla by přílišná snaha o jejich aktuálnost vést k zúžení perspektivy, na druhé straně ale nevšimavost k aktuálním problémům ve světě by mohla vést k produkci přímluv s povahou duchovního kliše. Nebezpečí zúžení perspektivy se zabrání, když se bude respektovat pořadí v 70. článku *VPŘM*, které odpovídá smyslu křestního kněžství, tedy odpovědnosti přinášet celý lidský svět v modlitbě před Boha. Při přípravě bohoslužby je tedy třeba mít toto pořadí na zřeteli, zároveň by však bylo dobré pověřit každý týden někoho z liturgického kroužku, aby si jejich přípravu pro nedělní bohoslužbu vzal na sta-

⁴⁴ Srov. SEARLE, *Liturgy Made Simple*, s. 81–83.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 83–85.

rost a zajistil též jejich aktuálnost. Té by se mohlo dosáhnout tím, že se věřícím dá možnost před zahájením bohoslužby vřazovat v kostele do schránky své návrhy. Pověřená osoba je pak během bohoslužby slova vytřídit a rozdělit do skupin (nemocní, lidé s rodinnými starostmi, hledající zaměstnání nebo ubytování atd.).⁴⁶

Čtvrtá fáze: věnovat péči eucharistickým obřadům. Vzhledem k proměnlivosti bohoslužby slova je přirozené, že její příprava většinou zabere liturgickému kroužku více času než následující eucharistická část. To by však nemělo vést k názoru, že je méně důležitá, zvláště když se říká, že je stejně též jen odpovědí na již zvěstované Boží slovo.

Obřad přinášení darů chleba a vína bývá většinou prováděn prostě. Ale při zvláštních příležitostech ho lze (více) animovat. Např. při liturgii křtu, biřmování a prvého přijetí eucharistie by do něho mohli být zapojeni právě pokřtění, biřmovaní příp. prvokomunikanti, aby si tak uvědomili souvislost přinášení darů s přijímáním. Myšlenku eucharistické hostiny by zase bylo možné zdůraznit tím, že by se přinášely i věci k přípravě oltáře: oltářní plátno, svíce a květiny. Při zvláštních příležitostech by mohla být animace ještě výraznější: v procesí by se kromě chleba a vína přinášely i symbolické dary, které by se kladly před oltář za současného pronášení vhodné přímluvy. Tím by se ještě více zdůraznila konkrétní tematická souvislost mezi liturgií slova a eucharistií.

Při výběru eucharistické modlitby, preface (pokud je ta možnost rubrikami dána) by se rovněž mělo dbát na tematickou návaznost s bohoslužbou slova.

Liturgický kroužek by měl dbát na to, aby farní liturgie byla pravidlová, poctivá, upřímná a zároveň důstojně prostá. V kostele by tedy neměly být umělé květiny, miska a kalich by měly být z ušlechtilého materiálu (ne tedy z cínu či plechu), ostatní liturgické nádoby a liturgické odění by mělo být vkusné a všechno by mělo spolu ladit, oltářní plátno a prádlo by mělo být čisté. Základní symboly liturgie – oltář, chléb a víno, sedes předsedajícího, lekcionář a evangeliář – by měly vynikat svou formou a mluvit samy za sebe (eucharistický chléb by tedy měl připomínat opravdový chléb a víno by mělo být kvalitní). A tím spíše by oltářní prostor neměl být zahlcen nejrůznějšími nápisy, plakáty, všude natahanými dráty a listy papíru (Boží slovo se má předčítat z lekcionáře nebo z bible). Na to by se mělo pamatovat hlavně při liturgii slavené s mládeží.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 85–86.

Obrad přijímání nemá tu povahu, že by měl být každý týden připravován jinak. Má ale probíhat poklidně a důstojně. K tomu je třeba zajistit dostatek podávajících, zvláště pak, když se přijímá tělo i krev Páně. Liturgický kroužek by si však přece jen měl klást otázku, jak uspořádat obrad přijímání, aby více vyniklo, že jde o akt společenství, při němž společné jezení a pití utvrzuje náš společný život v Kristu. Běžný způsob přijímání v řadě za sebou tomu totiž neodpovídá. Třeba by se horizontální rovina komunie jako vzájemné přijímání jeden druhého v Kristu mohla lépe vyjádřit, kdyby se přijímalo v půlkruhu.

Obrad přijímání by neměl probíhat v tichu, ale měl by ho doprovázet radostný zpěv celého shromáždění, protože jde o předchuť účasti na Beránkově svatební hostině. Pak by teprve měla následovat chvíle ticha pro díkyčinění a modlitbu o příchod Království a teprve potom by měla zaznít výzva k modlitbě po přijímání.⁴⁷

Pro zpěv k přijímání se např. velmi dobře hodí žalmy 23, 34 a 104, používané zde již od dob rané církve. Žalmová antifona by měla být snadno zapamatovatelná a melodická.⁴⁸

Pátá fáze: končit se závěrečnými obřady. Po přednesení modlitby po přijímání je čas pro různá oznámení týkající se života farnosti. Je to též vhodná příležitost pro čtení pastýřského listu, pro informace o finančním hospodaření, pro ohlášení sbírek, pro hledání dobrovolníků atd.

Pak následuje pozhennání a propuštění. Závěrečný zpěv by měl znovu připomenout obrazy a symboly, které ilustrovaly tematický oblouk celé liturgie.⁴⁹ Pokud však místo ticha po skončení obřadu přijímání následoval děkonný zpěv, měla by odchod předsedajícího s asistencí doprovázet instrumentální hudba, nikoliv zpěv.⁵⁰

Ze schůzek liturgického kroužku získá režisér informace potřebné pro vypracování detailního režijního plánu. Z něho vyplyne, co je třeba zařídit pro bezprostřední přípravu osob a věcí pro chystanou bohoslužbu. Tato fáze probíhá již v menších skupinách, jako je kruh lektorů, ministrantů, kruh zodpovědný za hudební stránku liturgie. Jejich vedoucím předá režisér příslušné úkoly a pokyny. Ti je pak se svými skupinami detailně rozpracují. Přitom postupují podle hesla „tušit–obstarat–připravit“.

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 87–89.

⁴⁸ Srov. REID, *Preparing Music for Celebration*, s. 21–22.

⁴⁹ Srov. SEARLE, *Liturgy Made Simple*, s. 89–90.

⁵⁰ Srov. REID, *Preparing Music for Celebration*, s. 23.

Především je třeba připravit osoby, které jsou nositeli nějaké liturgické služby v dané bohoslužbě. Každé slavení, ve své vlastní jedinečnosti, musí být vždy vyzkoušené. Ti, kdo budou předčítat texty, si mj. musí osvojit správné ovládání, které umožňuje nenucenost a přesvědčivost. Také pohyby dalších nositelů služeb včetně ministrantů se nemají nikdy ponechat improvizaci, zejména ne při zvláštních příležitostech. Je třeba mít na paměti, že každá chyba na straně nositelů liturgických služeb vede k roztržitosti shromáždění.

Zdárný průběh celé liturgické akce předpokládá také důkladnou přípravu všech potřebných věcí. To je nejlepší cesta, jak zabránit vzniku paniky, nevrlému chování a netrpělivosti, když něco chybí (kalich; hostie; klíč od svatostánku; v lekcionáři, v misálu nejsou nalistovány příslušné texty; není zapnutý mikrofon...). Za tím účelem je dobré mít po ruce návod, kde je uvedeno všechno, na co se má pamatovat při přípravě liturgického slavení. Může vypadat třeba takto:

a) Aktéři:

1. shromáždění, 2. předsedající (příp. koncelebranti), 3. ostatní nositelé služeb (jáhni, akolyté, mimořádní pomocníci sv. přijímání, lektori), 4. ministranti, 5. animátoři hudby (sbor, sólisté, vedoucí sboru, vedoucí shromáždění, zvukař), 6. komentátor, 7. ostatní...

b) Místa:

1. kostel (oltářní prostor: sedes, oltářní menza, ambon; prostor pro lid), 2. zákristie.

c) Liturgické knihy a příp. pomůcky pro shromáždění:

1. misál, 2. lekcionář, 3. kniha s modlitbami, 4. liturgické knihy pro slavení svátostí a žehnání, 5. text ohlášek, 6. zpěvníky nebo texty s písniemi.

d) Další náležitosti:

1. zesilovač (dostatek mikrofonů, dispozice a použití mikrofonů, nastavení hlasitosti...), 2. náčiní a posvátné nádoby (procesní kříž, svícny, kadidelnice, lodička s kadidlem, kalich, pyxida, dostatek hostií, kropáč na asperges...), 3. světla.⁵¹

⁵¹ Srov. MAEDDU, „L'animazione liturgica,“ odst. 2.3.

2.4 Slavit a ověřovat

Když je vše připraveno, následuje čtvrtá etapa celebrativní reží, kterou je realizace bohoslužby, a to způsobem, kterým toto konkrétní shromáždění slaví liturgii s užitím prvků rituálního programu, který byl zvolen pro uskutečnění projektu.

Pátou a poslední etapou liturgické reží je ověřování. To jednak upevňuje práci společenství a jednak představuje výzvu, aby svou liturgii prožívalo stále plněji. Příprava a ověřování liturgie uvádějí hlouběji do slavení Božího tajemství.⁵²

Ověřování se děje ve dvou krocích: bezprostředně po skončení bohoslužby a pak v následujících dnech.

Bezprostřední revize umožňuje bez průtahů shrnout pozitivní a negativní stránky slavení a hodnotit, nakolik byly vhodné volby a nařízení dané reží slavení. Zde je třeba si bezprostředně klást otázku, zda naše rituální řešení „fungovala“ a zda se liturgické shromáždění mohlo vědomě a činně účastnit slavení liturgie.

Následná revize umožňuje zralejší a klidnější reflexi slavení, zvláště když jsou k dispozici písemné poznámky, nebo dokonce videozáznam. Taková revize otvírá možnost jak srovnání posledně slavené liturgie s předcházejícími, tak i možnost verifikace celé cesty liturgické animace shromáždění a mít přitom na paměti jak pokroky, tak nedostatky vyskytující se v našem slavení bohoslužeb.⁵³

Přitom je dobré si též zodpovědět otázky, zda použité animační prvky dostatečně respektovaly tradici a základní strukturu liturgie a zda animace přiměřeně odpovídala originalitě a specifčnosti účastníků.⁵⁴

Aby ověření bylo pravdivé, nestačí jen shromáždit dojmy a analýzy liturgických animátorů, ale bude podstatné též přijmout a analyzovat přímé reakce ze shromáždění.

Při ověřování je důležité, aby se nehodnotily jen technické aspekty celebrace, ale naopak byla snaha poznat, zda shromáždění prožívá liturgii jako účast na aktualizaci památky Kristova vzkříšení, zda je podporována opravdová otevřenost Otcově lásce, aby byl přijímán dar slova a svátostná událost, a zda je uskutečňován hluboký smysl společné modlitby.

⁵² Srov. GASSLEIN, *Preparing and Evaluating Liturgy*, s. 8.

⁵³ Srov. MADEDDU, „L'animazione liturgica,“ odst. 2.4.

⁵⁴ Srov. EUZEN, *Vers la célébration*, s. 88.

Zvláště zpočátku je při ověřování nezbytné dávat pozor na to, abychom se nenechali odradit neúspěchy. Když uvážíme, jak je pro jednotlivého křesťana obtížné naučit se modlit, velebit, děkovat atd., pak se nelze divit, že společné slavení liturgie je ještě náročnější, neboť vyžaduje od každého jednotlivého věřícího, aby šel také cestou víry a osobní modlitby. Je tudíž zbytečné umíněně trvat na technikách slavení, jestliže věřící nejprve nezískají schopnost kráčet cestou hluboké víry a spirituality.⁵⁵

ZÁVĚR

Animace má liturgickému slavení vdechnout život a tak zabránit nudě. To od animátorů vyžaduje poměrně velkou tvořivost. Animátoři by se proto měli bát improvizací, neboť tvořivost klade velké nároky na přípravu.⁵⁶ Přitom však musí respektovat meze dané božským ustanovením liturgie. Díky němu je liturgie slavností víry a v duchu víry je třeba přistupovat k celému animačnímu procesu. Do přípravy konkrétní liturgie je tedy třeba zahrnout i společnou modlitbu přípravné skupiny, která je provázena vědomím, že prvním animátorem liturgie je Duch svatý. Jen animační skupina pracující v duchu víry může přispívat k tomu, aby shromáždění slavilo liturgii s živou vírou a tak i k vlastnímu posvěcení a k oslavě Boží.

Animation of Liturgy

Keywords: Liturgy; Animation; Animateurs; Direction of liturgical celebration; Project; Program; Preparation of the liturgy; Evaluating the liturgy.

Abstract: This paper deals with the animation of the liturgy. The general idea of animation is presented initially followed by a description of the animation of liturgy. Liturgical animation is a process which needs to be managed by a group of people: some of them participate in the animation directly and the others indirectly. The animateur, who is in charge of the liturgical celebration, plays an especially important role. He or she, along with others, develops the project and program of the liturgical celebration and then directs the process of its complete preparation. Animateurs of liturgy must have, of course, adequate qualities and abilities. After the realization of the liturgical celebration, an evaluating process

⁵⁵ Srov. MADEDDU, „L'animazione liturgica,“ odst. 2.4.

⁵⁶ Srov. EUZEN, *Vers la célébration*, s. 87.

has to follow, which has both immediate and later phases. The evaluation of the course of the liturgical celebration helps the animateur ensure the liturgy will be a celebration of the whole assembly, open for the activity of the Holy Spirit and thus fruitful, as well.

Mgr. Ing. Zdeněk Demel, Th.D.
Katedra praktické teologie TF JU
Kněžská 8
370 01 České Budějovice